

Vroegmiddelnederlands *greieren*

In het *Vroegmiddelnederlands Woordenboek* (VMNW) II, 1766 werd het woord *greieren* opgenomen. Het komt voor in een oorkonde uit 1294 van het Kortrijkse Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, die gepubliceerd werd in het Corpus Gysseling I, 2120-2122. De bewuste tekst luidt als volgt: “Jcke ihan van bostrout te voren ghenomt als ouer here daer men dat leen of hout; Ende icke roger vander mandre teuoren gheseit dare men dat selue leen / of hout also te uoren vortrect ende bescreuen es; greieren ende willekeuren ende otrijeren alse sticke die wel ende wetteleke ghedaen sijn; ende ghelouese te houdene loialleke ende waranderne / dien spetale te uoren gheseit alse here; in al sulker uormen als si hier te uoren in dese lettre bescreuen sijn”. Het woord wordt in het VMNW verklaard als ‘afkondigen, bekendmaken’. Als toelichting lezen we verder: “*3e pl. ind. pres. Frequentatief van het ww. greyen ‘roepen, schreeuwen’; vgl. ook craeyeren naast craeyen (MNW III, 2025-2026)*”.

Met de vertaling en de verklaring kan ik het niet eens zijn. Allereerst een detail dat blijkbaar aan de aandacht van de redacteur ontsnapt is. *Greieren* is hier geen derde persoon meervoud, maar een eerste persoon meervoud. Het onderwerp is tweemaal *icke* ‘ik’, dus eerste persoon.

Middelnederlands *greien*, *grayen*, Fries *graeyen* betekent inderdaad ‘schreeuwen, roepen’ (*MNW* II, 2123). Maar een frequentatief van dat *greien* zou ‘*grei^eren* [-ərən] moeten opleveren, en niet *grei’eren* [-e:rən]. Frequentatieven hebben altijd *-eren* met doffe *e*, b.v. *bibberen*, *klapperen*, *flakkeren*, *bulderen*, *fluisteren*, *snateren*, *kletteren*. De uitgang *-eren* [-e:rən] is de typische uitgang van bastaardwerkwoorden, de Nederlandse adaptatie van Franse werkwoorden op *-er*. *Grei’eren* kan dus geen frequentatief zijn. Ook de vergelijking met *craeyeren*, zogenaamd naast *craeyen*, gaat niet op. Het *MNW* III, 2026-2028 vermeldt weliswaar *craeyeren*, *crayeren*, *craiheren* ‘1. roepen, schreeuwen; 2. iets uitroepen, bekend maken, afkondigen, omroepen dat een feest zal worden gehouden’. Het voegt er ook aan toe: “*craeyeren*

werd het gewone woord voor hetgeen wij verstaan door omroepen, afkondigen, ter algemeene kennis brengen”. En ook Kiliaan vermeldt *kraeyéren* ‘cornicari; vociferari, proclamare’. De vergelijking *greieren/craeyeren* gaat niet op omdat ook *craeyeren* geen frequentatief van *kraaien* is. Het *MNW* wist het al: “Deze vormen zijn ontstaan onder den invloed van romaansche, overgenomen uit ofra. *crier*, ... nl. *criëren, cryeeren*’. We kunnen het ook anders formuleren: *kraaiieren* is een contaminatie van *kraaien* en *criëren*, resp. Fr. *crier*. Ook Kiliaan vermeldt *kriëren/kraeyéren* als *fland.* naast elkaar ‘proclamare, gal. *crier*’.

Hoe moet *greieren* dan wel worden verklaard? *Greieren* gaat gewoon terug op Oudfrans *greer, greier, graier, graer* ‘goedkeuren, toestaan, toestemmen in’ (Godefroy IV, 344; FEW IV, 250)¹. En deze betekenis past uitstekend bij de werkwoorden die erop volgen: *willekeuren* ‘goedvinden, goedkeuren’ en *otrijeren*, d.i. *otroyeren* ‘goedkeuren, toestemmen, machtigen’. Zulke pleonastische opsommingen van synoniemen zijn typisch voor de taal van die oorkonden. De voorbeelden bij Godefroy zijn ook volkomen analoog:

1244 *a otroié et graé itel vandue;*

1262 *je gré et otroi;*

1316 *est acordé et greié;*

1412 *et icelles loua, ratiffia et approuva, promit et grea faire;*

1484 *avons loué, greé et confirmé;*

1638 *il n’avoit esté convenu, greé, accordé.*

Vooral de teksten uit 1244 en 1262 laten zien hoe *greer* en *otroier* in hetzelfde verband, in één adem genoemd worden, net zoals in onze Middelnederlandse tekst: *greieren, otrijeren*. Ook R. Mantou 203 noteert het Franse werkwoord *greer, greeir* in Franstalige teksten in Vlaanderen en zij omschrijft de betekenis als ‘donner son accord à’:

1307 *pour ratefier, greer, vouleir, consentir et confermer;*

1307 *la dite pais ... greons, voulons, accordons;*

1305 *greer, assentir, rathifir et tenir et fermer ... la paes.*

Oudfrans/Middelfrans *greer* is een afleiding van Oudfrans *gré* ‘toestemming, instemming’ < Lat. *gratum* ‘wat aangenaam is, goedvinden, wens’ (Rey). We kennen het nog in Fr. *à son gré, bon gré, mal gré, agréer, agréable, agrément*. Middelfrans *gré* betekent ‘goedkeuring van een akte’. Mantou vermeldt trouwens niet alleen *gré* ‘toestemming’ (*pour chou il ot le gré dou signeur*), maar

¹ Als lid van de raad van advies van het VMNW heb ik mijn interpretatie trouwens tijdig aan de redactie meegedeeld, maar die heeft er geen rekening mee gehouden.

ook de afleiding *greemant*, *greement*: 1305 *choses ki uteles, pourfitables ou necessares sunt ou seront a devans greemans, otrois et rathifications*; 1305 *as devant dis greemens, otrois, ratifications*. Het Middelfranse *gré(e)* herkennen we uiteraard in Mnl. *grei(e)* ‘wil, welgevallen’. Het Middelnederlands kende trouwens niet alleen *greieren*, maar ook *greien* ‘behagen, aanstaan, bevallen’ (*MNW* II, 2122; *VMNW* II, 1766). Kiliaan vermeldt *ghereyen* en hypercorrect *greyden* ‘placere’. Ook het West-Vlaams (De Bo) kent (kende) *grei* ‘lust, voldoening, wens’ en het ervan afgeleide werkwoord *greien* ‘aangenaam zijn, behagen, bevallen’. Het *MNW* leidt het werkwoord terecht af van *grei* ‘of, meer waarschijnlijk, rechtstreeks van fr. *gréer*, *graer*’. En ook het *WNT* en het *VMNW* brengen *greien* tot *greer*, *greier* terug. Dat laatste vind ik evenwel juist minder waarschijnlijk. *Greien* is m.i. een afleiding van *grei/gré*, terwijl *greieren* op *greer* teruggaat.

Ik hoop hiermee duidelijk te hebben aangetoond dat Vroegmnl. *greieren* niet ‘afkondigen’ betekent, maar ‘goedkeuren’ en dat het geen frequentatief is van *greien*, maar teruggaat op Oudfrans *greer* ‘goedkeuren’.

Bibliografie

- BO, DE, L.
1892, *Westvlaamsch Idioticon*, Gent.
- GODEFROY, F
1880-1902, *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IX au XV siècle*, Paris.
- GYSSELING, M.
1977, *Corpus van Middelnederlandse teksten*, 's-Gravenhage.
- KILIAAN, C
1599, *Etymologicum Teutonicae Linguae sive Dictionarium Teutonico-Latinum*, Antwerpen.
- MANTOU, R.
1976, Le vocabulaire des actes originaux rédigés en français dans la partie flamingante du comté de Flandre (1250-1350). In: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 50 (1976), 139-251.
- MEYER-LÜBKE, W.
1935, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg.
- PIJNENBURG, W.J.J. & K.H. VAN DALEN-OSKAM, K.A.C. DEPUYDT, T.H. SCHOONHEIM
2001, *Vroegmiddelnederlands Woordenboek*, Leiden (VMNW).
- REY, A.
1998, *Dictionnaire historique de la langue française*, Paris.
- VERWIJS, E - J. VERDAM
1885-1952, *Middelnederlandsch Woordenboek*, 's-Gravenhage (MNW).

Vroegmiddelnederlands *greieren*

WARTBURG, W. VON

1948-1985, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, Tübingen-Basel (FEW).

WNT

1900, *Woordenboek der Nederlandsche Taal* V, 's-Gravenhage - Leiden.